

A SZABADSÁG ÁRA

[A Kadhafi-álmom szertefoszlik]

Marosi Antal

Mohamed Bin Lamin alkotása

2011. január 15.

Bécs

Az elmúlt két napban hiába vártunk arra, hogy Budapestről eljussunk Tuniszba. A forradalmi események miatt a Magyar Légiközlekedési Vállalat törölte járatait. A Bécs-Schwechati repülőtéren némi remény látszik arra, hogy néhány órán belül elinduljunk a tunéziai főváros felé.

Unatkozom. Az útlevelemet böngészem, amikor észreveszem, hogy másnap lejár. *Uramisten! Mit szólnak majd a főnökeim ahhoz, hogyha egy ilyen bagatell dolog miatt vissza kell fordulnom?*, aggodalmaskodom. Aztán eldöntöm: mindent egy lapra teszek fel, és maradok. Bízom abban, hogy valahogy sikerül majd a hatóságok figyelmét elterelni erről.

Egyre többen vannak körülöttünk. Úgy látszik, hogy a Tunis Air gépe afféle gyűjtőjárat lesz, összeszed mindenkit, aki ezekben az órákban Tunézia felé igyekszik. A hangosbemondó tájékoztat: gépünk körülbelül tízórás késéssel fog elindulni. Jó lenne egy kicsit aludni, ezért aztán lefekszem az üres széksorok egyikére.

A plafont nézve eszembe jut a 2007-es év, amikor megismerkedtem Tunézia új budapesti ügyvivőjével, Adnan Damerģivel.

Gyors beszéd, szúrós tekintet, titkosszolgálati feeling. De jóindulattal fogadta közeledésünket, miszerint kollégáimmal közösen szeretnénk magyar nyelven honlapot szerkeszteni Tunéziáról. Akkor is lelkes volt, amikor letettünk az asztalára egy körülbelül tízoldalas dokumentumot, amely egy teljes éven átívelő budapesti, Tunéziáról szóló programsorozat részleteit tartalmazta.

Aztán, ahogy teltek a hónapok, minden ellaposodott. A koncepcióról kiderült, hogy megkapta Badreddine Rouissi, a Tunéziai Nemzeti Idegenforgalmi Hivatal magyarországi képviseletének igazgatója, aki a dolgozat bizonyos részleteit ellopva később nagy sikereket könyvelt el magának.

Hónapok múlva, 2007 szeptemberében felecsillant egy újabb remény. Az ügyvivő értesített: novemberben lehetőség nyílik kiutazni Tunéziába és interjút készíteni Ben Ali elnökkel, aki országlásának 20. évfordulóját ünnep-

li – épp egy időben a kormányzópárt, azaz az Alkotmányos Demokratikus Tömörülés kongresszusával. Adnan Damergi kérésére hosszú lista született arról, hogy milyen kérdéseket szeretnénk feltenni Tunézia köztársasági elnökének, aki amúgy a kormányzópárt elnöki tisztét is gyakorolta. A diplomata szemlátomást elégedett volt velünk.

Az utazás előtt néhány nappal felhívott Edit, a kolléganőm – aki anyanyelvi szinten beszél franciául –, és sajnálkozva közölte, hogy családi okok miatt nem tud velem tartani.

Az utolsó pillanatban sikerült elérnem Mihálffy Balázst, akit még az 1980-as években ismertem meg Budapesten. Szívesen vállalta, hogy elkísér.

(Ez a derék ember hívta ismét életre a Magyar Iszlám Közösséget, és ő volt az újkori szervezet első vezetője. Nem mellékesen ő volt a muzulmánok szent könyvének, a *Koránnak* is az egyik magyar fordítója. A nagy munka példa nélküli sikert hozott neki. Hiába. Az irigyei később lemondatták a közösség éléről, amivel persze csak jót tettek: a magyarországi rendszerváltozás idején Jeszenszky Géza külügyminiszter személyes tanácsadójaként Balázs sokat tudott tenni a magyar–arab kapcsolatok terén. Később a privatizációért felelős tárca nélküli miniszternek volt a tanácsadója.)

Adnan Damergi azonban érthetetlen módon nem volt megelégedve ezzel a fordulattal. Később rájöttem, hogy nem bízott Balázsban. Elutazásunk előtt hosszasan oktatta arra, hogy a tunéziai elnök vendégeként milyen magatartási szabályokat illik betartani.

Fekszem a schwechati reptér várójában. Képtelenség elaludni a nappali fényben. Visszalapozok a naplóban. (Mindent, ami Tunéziában történt, szerencsére sikerült naplószerűen rögzítenem, ezért most végtelenül könnyű dolgom van, amikor a laptopomban kotorászva megtalálom ezeket az írásokat.)

2007. november 2.

La Marsa a mai Tunisz előkelő tengerparti elővárosa, régen a bejek nyári lakhelye volt. Innen mindössze két kilométerre északra, a Gammarth-fok alatti sziklákhöz

húzódik a gazdag, dús növényzetű külváros, Gammarth. Csillogó villákkal, kecsesen ívelő parttal, kitűnő éttermekkel és a hagyományos tunéziai építészetet mai nyelvre lefordító pazar, ötcsillagos szállodák sorával büszkélkedik.

Itt kaptak szállást az Alkotmányos Demokratikus Tömörülés 19. Nemzetközi Szimpóziumára hivatalos vendégek. Közöttük mi is. Az ellátás fejedelmi, a kiszolgálás nemkülönben.

A párt kongresszusát is itt tartják. Az elegáns Chartage Hotel ad otthont ehhez. KÖSZÖNTJÜK BEN ALI ELNÖK ÚR VENDÉGEIT!, olvasom reggelente a sofőrös, saját használatra kapott autó ablakán keresztül a ligetek fáira erősített, és a szélben táncoló fehér vászon színes betűit.

Nehezen igazodunk el a szimpózium programjai között. A még otthon megkapott menetrendnek ellentmond az aktuális. A felszólalók között például nem találjuk H. E. Haszan Ibn Talal jordáni herceget, az Arab Eszme Fórumának elnökét. Őszintén sajnáljuk. Egyrésről a konferencia témakörében (demokrácia és fejlődés) érdekelt volna a véleménye, másrésről személyes sorsa is figyelemre méltó: testvére, Husszein király halála után a trón várományosa volt, de lemondott unokaöccse javára. Mindezt társamtól tudom, aki úgy látszik, akár kortárs történelemlétkönyv-író is lehetne.

Lapozgatom a naplót, sokat jegyzeteltem. A szimpóziumon előadók közül talán Lazhar Bouony, a felsőoktatásért, kutatásfejlesztésért és a technológiai ügyekért felelős minisztert érdemes megemlíteni. Gondolatai jól szemléltetik a tanácskozás szellemiségét, Tunézia útját:

- Tökéletes szabadság nélkül nincs demokrácia, nincs fejlődés.

- A demokrácia alapja a legitimitáció, amely volta-képpen nem más, mint egy szabad választás, és annak továbbfejlődése a szintén legitim intézményrendszeren belül.

- Napjaink kihívása a demokrácia és a fejlődés kölcsönhatása. E két fogalom egészséges egymásra hatását alapozta meg 1987. november 7. (ekkor iktatták be hivatalába Zajn al-Abidin Ben Ali elnököt)...

Társam reggelente lapszemlét tart. Ma az egyik cikk VI. Mohammedről szól. Balázs egykor tanította ezt az embert, aki ma Marokkó királya.

Felettünk is eltelik az idő, mégis csak egy arab királyról sztorizunk.

A gyors reggeli mellett csak az *Al-Sourouk* szalagcímekre marad idő. Kettőt jegyzek föl, amelyeket a szerkesztő egymás alatt helyezett el a címdalán:

„A biztonság és a béke útjának biztosítása a demokrácia terjesztése. A világ fejlődésének garanciája”

- Ben Ali, Tunézia elnöke.

„Még fél évig nem hagyjuk el a Közel-Keletet” - Donald Rumsfeld, az USA egykori védelmi minisztere.

2007. november 3.

Ki mondta, hogy nem is létezik a Láthatatlan Légión?! Tunéziában igenis működik, sőt, látható!

Erre akkor jöttünk rá, amikor felpakoltak bennünket egy autóbuszra és kivittek a Szaharába. *Most meglát-hatjátok, hogy Ben Ali elnök vezetésével mennyit tesz Tunézia annak érdekében, hogy életet leheljen a siva-*

tagba!, mondták az elnök nevének kiejtésekor átszellemültté váló protokollok.

A monsieur le Colonel vezette alakulat, vagyis az amúgy teljesen „Láthatatlan Légión” Tozeurtól kétóránnyira, a Szahara mélyén ütötte fel a tanyáját, az ország alatt található nyolcvanezer négyzetkilométernyi alapterületű víztömegben nyugvó homokon. A sűrű porfelhők ködében, a vadon élő tevék között. Apropos Tozeur, itt forgatták a *Csillagok háborúja* első része (1978) elképzelt univerzumának, a Tatuin bolygó egyes jeleneteit.

A Colonel az ötvenedik életévét tapossa ebben a homokban. Senki sem tudja, honnan, mikor érkezett erre a tájra, s azt sem, meddig szolgál errefelé.

Elképzelem, hogy a katonás testtartású férfi esténként a lépcsőn üldögélve hosszasan időz fehérre meszelt falú házának bejárati ajtajánál. A fáradságos napi munka közben a homokkal megtelt bakancs kiürítése ugyanis sok időt emészthet fel.

A szertartásszámba menő aktus végén soha sem felejtí el átmozgatni zokniba bújtatott lábujjait, mert az „annyira jól eső érzés”. Mindenre felügyelő felesége ez alatt megterít, majd akkurátusan megtörli férje napszemüvegét. Látszólag lényegtelen momentum, valójában nagyon is fontos és kifejezetten hasznos dolog, főleg ezen a tájon. Amúgy a legénység kimondottan hálás a napszemüvegért. Tökéletesen eltakarja előlük gazdája gyakran haragtól szikrázó tekintetét.

Ha már itt tartunk, a legénység nyolcezer főt számol, akiknek döntő többsége barakképületekben él.

A katonás jelleg fenntartása érdekében alul kiszélesednek, felül szűkebbek. Mint egy sátor. Domináns színük a szürkészöld.

A szigorúan zárt területhez vezető út mentén gyakorta lehet találkozni állig felfegyverkezett katonákkal, aki az övezetet beborító titkok fátylának épségére vigyáznak. Feszés gesztusaikhoz nem fér kétség: itt most ellenőrzés lép életbe. „A la Colonel.” Firtatják az idegenek személyazonosságát, a látogatás céljairól, szándékairól nem is beszélve.

A titkok fátyla alá egy keskeny oázison át vezet az út. A vendégek kényelméről gyékényszerűségből készült ülő alkalmatosságok gondoskodnak. A kis szökőkút látványa kedves élmény. Hölgyvendégek gyakori látogatására utal a rendszerbe állított női toalett.

Átesünk egy rögtönzött bemutatón arról, hogyan is lehet főzni a homokban. A földbe ásott lyukak mélyéről előkerült ételek sztaniolpapírról erősen verődik vissza a nap fénye.

Hosszú, izlésesen megterített asztaloknál foglalunk helyet. Jöttünkre a legyek kissé visszafogottan keringenek, majd ártalmatlanságunk láttán visszaköltöznek a datolyával és egyéb gyümölcsökkel gazdagon megrakott tálakra.

Hívnak a rádióból. Két perc múlva kapcsolnak. Szorít az idő. Balázst kérem meg arra, hogy néhány, a föld alatti gasztronómia tárgykörén kívül eső dologban is szerezzen háttér-információkat, amilyen gyorsan csak lehet. Társam egy szempillantás alatt ott hagyja a kuszkuszt meg a birkahúst, és már hallom is, amint alázatosan hajlott testtartásban az asztalfőn piros sapkában helyet foglaló Colonelt bombázza egyszerű kérdéseivel:

- Hány datolyapálma található a mellettünk zöldellő ligetben?

- Naponta hány liter vizet használnak öntözésre?

Mon Dieu! Az Ezredes teste megrázkódik, érezhetően épp most születik a válasz. A keskeny ajkak között veszt jóslóan sziszeg a hatalmas tüdőből a fogak között kipréselt levegő:

- Vérlázító, hogyan merészel ilyen kérdéseket feltenni?! Ezek abszolút katonai titkok! Stratégiai titok!

Balázusra nézek. Egy farkát maga alá húzó kenguruhoz hasonlít, amikor visszatér a tányérjához. Kísérőnk, *madame* Busra (aki a titokzatos, pontosan meg nem nevezett „Ügynökség” munkatársa) többéves rutinja is kevésnek bizonyul a szerfelett kényes helyzet megoldására. Feladja. Zavarában ujjaival datolya magvakat pödörget. Egyedül a Colonel marad ura a saját helyzetének, szinte látszik, amint fejben jegyzi a történeteket.

Nem részletezem tovább.

A tea után a farmerbe öltözött helybeliek részéről datolyaszüret-bemutató, majd a számítástechnika legújabb vívmányait is felvonultató előadás következik a Coloneltől egy látszólag közeli, de valójában mégis távoli tanteremben.

Megtudjuk, hogy a tunéziai kormány 1988. december harmadik napján hozott döntése értelmében - mivel akkor sem, sőt azóta sem volt háború - a katonaság feladata „élővé tenni a Szaharát”.

Nehogy azt gondolják, hogy egyszerű dologról van szó! Esetünkben kétezer-ötszáz hektárnyi földterületet kell datolyapálmával beültetni!

- Nem volt könnyű feladat! - meséli a Colonel, aki minden titkok tudója errefelé. - A mikroklíma kialakítása és a szükséges munkaerő biztosítása szinte reménytelennek tűnt. A szívós munkának azonban meg lett az eredménye! Katonáink - tízezer civillel karöltve - négy oázison ezeregyszáz-ötvenkét hektárt tettek eddig termővé, s napjainkban már húszezer tonna datolyát termelünk. Exportra!" - summáz az Ezredes.

Az oázis egyik víztornyának tetejéről Balázs szerint lenyűgöző a látvány. Pálmaerdők vesznek körbe mindent. *Ameddig a szem ellát, ahogy szokták mondani.*

Ez valóban maga a csoda!, mondanám szívem szerint a Colonelnek, ha korábban nem viselkedett volna úgy. Figyelmeztetném is, hogy ne mutassa meg a vízkiviteli kutakat az avatatlan szemek elől elrejtő épületeket, mert azok valóban stratégiai titkok. De ezt sem teszem.

Azt pedig, hogy a katonai ellenőrzés alatt álló datolyaültetvények milyen ügyes védelmi megoldások a szomszédos Algéria iszlám szélsőségesei ellen, csak Balázssal kettesben beszéljük meg az egyik kényelmes tuniszi szállodában. Jóval később.

2007. november 5.

Záporoznak a kérdések.

- Hány alkalommal volt Tunéziában?

- Milyen témákkal foglalkozott?

- Most miről szeretne írni? Politikáról, turizmusról?

Vallatnak. Erőszakosan, lekezelően. A magyarországi ötvenes évek politikai rendőrségének korszakát idéz-

ve. Az alkalom nem számít: a tunéziai Alkotmányos Demokratikus Tömörülés 19. Nemzetközi Szimpóziumának szünetében, Ben Ali elnök vendégeként, az ötcsillagos szálloda presszójában.

Vallatóm Számia. Negyven körüli nő.

Tíz perccel ezelőtt még semmi baja sem volt. Beszélgettünk. Békességben. Mosolygósan. A társammal az iránt érdeklődtem, hogy a budapesti tunéziai ügyvivőnek egy hónappal ezelőtt leadott interjúkérések kapcsán mire számíthatok. Remélhetem-e, hogy fogad Hédi M'henni, a kormányzópárt főtitkára, értékelendő a két ország közötti kapcsolatokat? Találkozhatunk-e a miniszterelnök-helyettessel? Tolmácsolhatom-e a turisztikai miniszter üzenetét a magyar nagyközönség számára? (A Zajn al-Abidin Ben Ali elnökkel készíten-dő interjúról ezúttal nem beszéltem.)

Számia figyelmesen hallgatta terveinket, majd közölte, mivel csak egy egyszerű tolmácsot tisztelhetünk személyében, utánajár a dolgoknak. Majd eltűnt. Néhány perc múlva hirtelen ismét ott termett, leült az asztalunkhoz, hogy jól érezhető gyanakvással nekem essen.

Értetlenül ülök ebben a szokatlan helyzetben és igyekszem nem észrevenni, hogy vallatnak.

A múltat feszegető kérdésre halkán sorolom: legelső alkalommal Göncz Árpád magyar köztársasági elnök sajtókíséretének tagjaként jártam errefelé, később a barátnőmmel, majd legutóbb a kisfiammal. Az elnöki utat leszámítva magánemberként. Következésképpen az első alkalommal született tudósítások kivételével egy sort sem írtam erről az országról.

- Egyáltalán mit tud maga Tunézia és Magyarország kapcsolatairól? - a molett „tolmácsnő” szűrős tekin-

tete már-már dőf, széles arcára kiül a káröröm, mivel úgy érzi, sarokba szorított.

Balázs táskájából hamar előkerül az otthon gondosan összeállított dosszié, felolvasom az ide vágó részeket. Fejből is menne, de nem akarok tévedni.

Számia türelmetlenül hallgat, nehezen leplezi a felkészültségem miatti csalódottságát. Több okból is sajnálom őt. Először a túltájékoztatásért. Másodszor azért, mert látom, nincs nála jegyzetomb. Aggódok, hogy azoknak, akiknek a kérésére vallatott, ilyen felkészületlenül milyen precizitással lesz képes majd visszaadni a hallottakat?

Az ismertetés végére érek. Más ember már abbahagyná a vegzálást, Számia azonban nem tágít.

- Tunéziáról tudnak-e egyáltalán valamit a magyarok, ha igen mit, mennyire ismerik a történelmét?

- Ön szerint mit lehetne tenni a Magyarországról jövő turizmus fellendítéséért?

Meg kell, hogy állapítsam, ennek a nőnek ma nincs szerencséje velem. A budapesti ügyvivő másfél hónappal ezelőtt már várt tőlünk választ hasonló kérdésekre. Egy hét múlva meg is kapta, írásban, több oldalon felsorolva.

A felsorolás végén még hozzáteszem: az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc idején az ENSZ közgyűlésén Tunézia nagykövete elsőként állt ki a magyarok mellett.

Számia feladja. El sem köszön, amikor otthagytunk benünket.

Később - amikor találkozunk - már ismét lelkes. Mint ha semmi sem történt volna, biztat, szervez, intéz. A határfoka változatlan. A nullával egyenlő.

Az Alkotmányos Demokratikus Tömörülés nemzetközi szimpóziuma véget ért. Interjút senkivel sem tudtunk készíteni.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a kényelmetlen kérdéseknek voltaképpen Balázs volt az oka. Esténként a szálloda halljában maga köré gyűjtötte a fiatalokat, akiknek aztán ékes arab tudásával mesélt az afrikai szegénység felszámolására kidolgozott koncepciójáról, amely nemes egyszerűséggel a Bread nevet kapta. A történetek után szinte biztos, hogy a szájtáti hallgatóság között valaki jelentette társam tanait a titkosszolgálatnak, ahol a legcélravezetőbb megoldást választották, nyakunkra küldték Számiát.

A kérdéses program hosszú oldalakon keresztül foglalkozik az élet alapkérdéseivel, most csak a legfontosabb gondolatokat idézem:

BREAD - A KENYÉR

A világ összes országának és népének ugyanazokon a folyamatokon kell keresztülmenniük fejlődésük érdekében. Mindannyiunk őstörténete törzsekből és hordákból született, amelyek egymással harcoltak, hogy vadászterülethez jussanak. E törzsekből születtek a klánok, amelyek nemzetté nőttek, majd a nemzetek mind kialakították a saját módszereiket, szervezeti felépítésüket a könnyebb élet elérésének érdekében.

A harcok továbbgyűrűztek, s már nem csak a vadászterületért, de szántóföldért, vízért, bányákért és fontos stratégiai pontokért folytak küzdelmek. E harcok szülték az első államokat, amelyek szervezeteket hoztak létre és védték az elfoglalt területeket.

Évezredek teltek el, és kialakult Kelet és kialakult Nyugat. E bipoláris világban mind Kelet, mind Nyugat igyekezett ráerősokolni testvéreire a saját világlátásukat, de közben elfelejtették, hogy mi is volt az eredeti céljuk: saját fejlődésük biztosítása.

Mi azonban nem követhetjük azt a nyugati vagy épp keleti fejlődést, ami őket felemeli, minket pedig bukásba taszít. Nem mindenkinek adatott meg a lehetőség olyan intézmények és szociális háttér kialakítására, amelyek a vezető államok modelljeit követik. Eredményképp a lépést nem tartó országok vesztesek maradtak, gyarmatai, kolóniái lettek a nagyoknak, és kénytelenek voltak behódolni az erőnek.

S habár ma már többközpontú világban élünk, a harc nem csillapodik. E harc neve: globalizáció. Ennek eredményeképp emberek kis csoportja uralkodhat a fejlett országokban a fejletlenebbek kárán. Ők pontosan tudják, miként működik a fejlődés, így azt is tudják, miként állíthatják azt meg. Elpusztítják gazdaságunk, kultúránk, minden lehetőségünk. De még a vallásunk is letarolják. Tudják, hogy mindenkinek kell hit és vallás, de a már létezők túl veszélyesek, kiforrottak. Helyettük egy új, ránk szabott vallást alkotnak nekünk, mert így nem kérdezzük, nem keresünk magyarázatot. Ennek a világszínvonalú szociális gyakorlatnak köszönhetően válunk fejlődőből rabszolgává.

Gyönyörű szavak hangoznak el nap mint nap. De tettek nem követik. Egyesek az uralkodó országokat segítik, mások pedig zavarják a folyamatokat, de ez mind hibás eljárás. Isten példáját kell kövessük az alkotás és szervezés terén. Minden gazdaság e pilléreken áll:

- 1, források (nyersanyagok, víz, energia stb.);
- 2, hibamentes pénzügyi rendszer;
- 3, feldolgozás (gazdaság és ipar);
- 4, helyi piac.

A vezető országok ebből hármat már elvettek: a fizetőképességet, a helyi piacot és a feldolgozást. Most a negyedekre koncentrálnak. Tudják, ha ezt is elveszik, vele együtt az utolsó remény is elvesz ezen országok számára.

Így nem maradt más, csak a nyersanyagforrások és isten törvényei. Ha betartjuk ezeket, sikerrel járunk.

Minden egyedfejlődés ugyanazon a fejlődési szakaszokon halad át. Az erőforrásokból kell elindulnunk, építenünk. Ebből kell megteremtünk a fizetőképességet, a feldolgozást és a helyi piacokat. Mindez nem válhat valóra azon határvonalak mellett, amelyeket az emberiség vont körénk. Csak akkor válhat valóra, és működhet, ha nem az emberi, hanem a természeti határokat vesszük figyelembe.

Így, ha később e rendszerek útjai el is válnak egymástól, e fejlődés kiegészíti őket, és nem engedi, hogy kialakulhassanak vezető és szolgáló rendszerek. Így képzeljük el a világméretű globalizáció helyes működését.

E cél elérésének érdekében hoztuk létre a Kenyér Alapítványt, és hívunk magunk mellé országokat, szervezeteket, hogy támogassanak bennünket. Ma, a Kenyér is csak egy részecske, egy erőforrás, amiből kiindulva elérhetjük a likviditást, a feldolgozást és a helyi piacokat, ezzel egy teljesen új világot teremtve. De a Kenyér egyben híd is azon

szakértők, szervezetek és emberek között, akiket a jóakarát és az istenbe vetett hit vezérel.

Vallatásunk napján Balázssal késő estig vitatkoztunk arról, hogy a tunéziai elnök hivatalos vendégeiként hol húzódhat az a határ, amit már nem szabad átlépni.

Most néhány év elteltével bevallom, nagyon haragudtam Balázssra. Végtelenül kényelmetlenül éreztem magam a tunéziai út hátralévő napjaiban. Hazautazásunk után még két-három alkalommal találkoztunk. Évek óta nem láttam, nem is hallottam felőle.

Visszatérve a saharai kirándulásra:

...Kár tagadni, hogy Ben Ali és országa pénzén mennyiféle gyönyörűséggel találkoztunk – a Tamerza Palace építészeti megoldásai fantasztikusak! Erkélyeiről fenséges látványt nyújt a közeli óváros, az Oued Horchane ötezer gyertyával megvilágítottan élénk táruló sziluettje. A romok között szolgálják fel a vacsorát, fehér színű sátrak mélyén. A helyi zenészeket időnként felváltja egy kecses hastáncosnő. A mauritániai újságírók oda sem néznek. Balázs szerint náluk nem illik kimutatni, ha tetszik valami. Az ellenkezőjét sem.

2007. november 6.

A Vörös Gyík (Lézard Rouge) vasútvonal 1910-ben, az egykori bej parancsára épült. Északon közlekedett Tunisz és a Hammam-Lif (Ben Arous) nyári palota között. A szerelvényeket a Nemzeti Vasúttársaság 1995-ben felújította és a turisták nem kis örömeire ismét forgalomba állította.

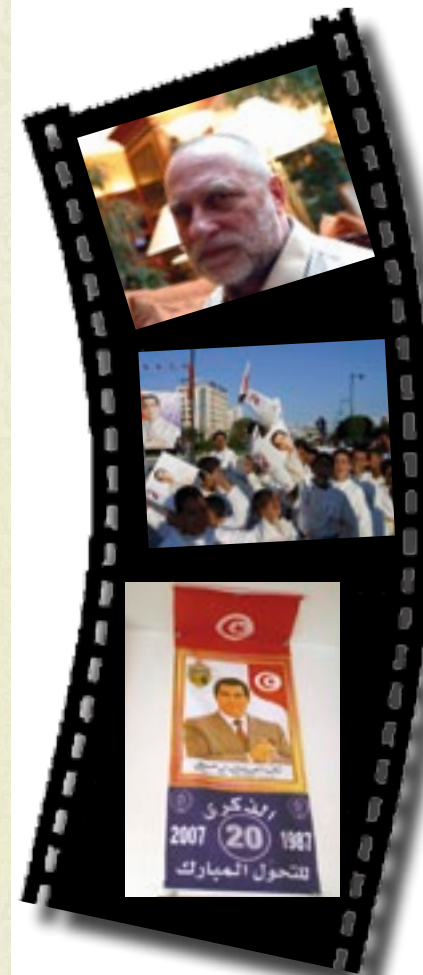
Mi a foszfátbányájáról ismert Sedla állomás és a Metlaoui közötti szakaszt ismerhetjük meg, amely a

Sedla-szurdok mesés szép formájú sziklaalakzatai között kanyarog. Egykor ezen a tájon indult el a franciákkal szembeni ellenállási mozgalom.

Aztán a Chak Wak parkot keressük fel, amelyről csak annyit érdemes tudni, hogy elsősorban a fiatal nemzedékek számára készült. Az iszlám szemszögéből és Darwin elméletének tuniszi értelmezésében, műanyagból készült, ember formájú alakokkal és hasonlóan otromba állataival „látványosan” tárja elénk az őstörténetet.

2007. november 7.

A tuniszi sportcsarnok felett helikopterek köröznek. Az idevezető utakat már az éjszaka lezárták, a parkolóhelyeket zászlóerdők veszik körül. A létesítményben találkozok majd nemsokára Zajn al-Abidin Ben Ali elnök a nép egyszerű gyermekeivel, akik azért jönnek el ide, hogy megünnepeljék azt a napot, amikor húsz esztendővel korábban szeretett elnökük elfoglalta hivatalát. Ezen az állami ünnepen országszerte tar-

Mihályfi Balázs – A „nép egyszerű gyermekei” ünneplik Ben Ali-t – 20 év

tanak díszszemléket, amelyeken az amerikai zenekarok pattogó dobpergése közepette, jelmezbe öltözött fiatalok különböző – főként az ország történelmi eseményeit bemutató – performance-okat adnak elő.

Valamilyen csoda folytán a színpad közvetlen előterében kapunk helyet. Nézem a küzdőtéren elhelyezett székek között kavargó forgatagot, amelyben öltönyös, szmokingos urak és nagyestélyit viselő hölgyek beszélgetnek. Mire az elnök megérkezik, már mindenki a helyén ül. A titkosszolgálaton mi is megkapjuk a magunk kiosztását, amely szerint teleobjektívvel fényképezni tilos, a színpad széléhez érni tilos stb.

Az elnök a feleségével érkezik. Az egykori fodrásznőt kicsit zavarja a zsúfolásig megtelt lelátók látványa. Férje meg sem rezdül, amikor nevét meghallja az őt éltető tömeg kiáltozásában.

Természetesen a várva-várt interjú elmarad. Az utazás előtti felkészüléskor olvasott elnöki interjú ismeretében nem is bánjuk...

Milyen viasszerű volt Ben Ali arca!, idézem fel magamban a négy évvel korábbi eseményeket a bécsi repülőtér várótermében. Nem sok időt ad a dolgok továbbgondolására az álom, amely hamar leterít. Arra ébredek, hogy a társam ébresztget: lassan indul a repülőgépünk. Az útlevelem jut eszembe, a holnap lejáró okmányt próbálok úgy tartani, hogy az utaskísérő ne vegye észre a lejárat idejét. *Az nem lehet, hogy ennyi szűrőn keresztül sikerült, és pont most, néhány méterre a repülőgép ajtajától bukok le!*, mondogatom magamban, mintha ezzel nagyobbá válna az önbizalmam. A barna bőrű férfi azonban elveszi a kezemből az útlevelet, majd tágra nyílt szemmel mutogatja, hogy ezzel az okmánnyal már nem lehet utazni. Kacsintok. Ő merően néz, majd legyint. Tunéziában ez lesz a legkisebb probléma a közeli napokban...

A repülőgépen Prágából hazai gyekvő tunéziai fiatalokkal készül a Magyar Rádiónak később elküldött interjú. A srácok jókedvűek, örülnek, hogy Ben Ali eltakarodott már az országból, és kimondottan fontosnak tartják hazautazni azokban az órákban, amikor a tunéziaiak döntő többsége életük első forradalmát éli át.

Tuniszban éjszaka van. A kijárási tilalom miatt a repülőtér ajtajait bezárták. Az érkezési oldalon jóformán minden talpalatnyi hely foglalt, a folyamatosan érkező repülőgépek utasai megtöltik a repülőteret. Konnektort keresek, hogy a lemerült laptop életre keljen. Fontosnak tartom a hátralévő órákat munkával tölteni. Kevesebb gondom lesz majd így.

Odakint kivilágosodott. Lassan mindenki megtalálja a helyét a belváros felé induló járműveken. A prágai srácok azonban nem sietnek. Partvist, lapátot, felmosórongyot, vödört kerítenek és rendbe rakják a repülőteret. Közben szidják azokat, akik a forradalom hevében ahelyett, hogy dolgoznának, otthagyták a munkahelyeiket. Nem volt ez másképpen a repülőtéren sem. A fiúk keze nyomán a hegyekben álló szemét lassan eltűnik, csillogóvá válik a kövezet, és a bőröndöket szállító futószalagok alatt felhalmozódott bűzös valami sem zavarja már az ember orrát.

Tunisz/Budapest, 2011. január 17.

MTI-tudósítás

TUNÉZIAI HELYZETKÉP: NYUGODTAN LEHET AUTÓZNI AZ ORSZÁGBAN

Nyugodtan lehetett közlekedni Tunéziai fő- és mellékútjain is hétfőn, de a helyi lakosok mindenhol éberren figyelik és ellenőrzik az idegen járműveket és utazókat – tájékoztatta Tuniszból az MTI-t Marosi Antal, a közszolgálati médiumok kiküldött tudósítója.

Marosi Antal hétfőn autóval jutott el a Tunisztól 450 kilométerre fekvő Szidi Búzyd városba, ahol a Zajn al-Abidin Ben Ali elnök bukásához vezető tüntetéssorozat december közepén elkezdődött.

Az már útközben kiderült, hogy a Tuniszt és Sousse várost összekötő autópályán nem szednek díjakat, üresen tántogtak a fizetőkapuk.

A magyar újságíró Szidi Búzidban találkozott annak az önégető fiatalembernek az édesanyjával és családtagjaival, akinek a halála a társadalmi és gazdasági elégedetlenség katalizátorának bizonyult. A közgazdász diplomával rendelkező Mohamed Buazizi nyoletagú családot tartott el, jó esetben napi tízeurós keresetéből.

A tragédia azzal indult el, hogy a hatóságok mozgóárusi engedélyt követeltek tőle, noha Tunéziában ilyesmire nincs szüksége a triciklis zöldségárusoknak. A helyszíni szemlén bántalmazták, s aztán már hasztalan tett panaszt.

A megaláztatásba, a ninestelenségbe, az éhezésbe és a kilátástalanságba belefáradt Buazizi ekkor gyújtotta fel magát. Egy tuniszi kórházban kezelték, ahol állítólag Ben Ali elnök is felkereste, de néhány jó szón kívül semmilyen segítséget, de még ígéretet sem kapott.

Tunisz/Budapest, 2011. január 18.

MTI-tudósítás

TUNÉZIAI HELYZETKÉP: NEM MINDEN FOGOLY SZABADULT

A tunéziai börtönökből sok, politikainak nevezett foglyot engedtek szabadon, de voltak olyan családok, akik hiába várták a rácsok mögé zárt hozzátartozójukat – ezt tapasztalta és tudta meg Marosi Antal, a közszolgálati médiu-mok kiküldött tudósítója, aki két, Tunisz-közeli börtönnél is járt kedden.

A tunéziai fővárostól mintegy húsz kilométerre fekvő, Mornaquia nevű börtönnél a fényképeket készítő magyar újságíró láttán civil ruhába öltözött börtönőrök jöttek elő. Azt állították, hogy itt nincsenek politikai elítéltek. Az egyik őr megsúgta azt is, hogy nincs vizük, és nagyon kevés az élelmiszer. Civil ruhát pedig azért viselnek, hogy baj esetén könnyebben elvegyülhesse-nek a tömegben. A másik börtönnél is sok hozzátartozó várakozott, de itt is arról beszéltek, hogy nincs politikai fogoly.

A magyar újságíró beszámolója szerint a szó klasszikus értelmében vett politikai fogoly nem is nagyon van Tunéziában: a rendszer politikai ellenfelei vagy emigráltak vagy megölték őket – a mézárszék néven emlegetett belügyminisztérium gondoskodott arról, hogy Zajn al-Abidin Ben Ali elnök ellenfelei így vagy úgy, de eltűnjenek. Az egyik elítélt édesanyja arról beszélt, hogy fia mecsetbe járt imádkozni, ez volt az egyetlen bűne, amely miatt már több mint tíz éve börtönben ül. A tunéziai titkosszolgálat ugyanis üldözte a vallásukat gyakorlókat, akik „ki tudja, milyen szervezkedésekre képesek a mecsetek mélyén”.

Az ország középső részén fekvő Szidi Búzidban himnuszt írtak annak az önégető fiatalembernek az emlékére, akinek a halála a társadalmi és gazdasági elégedetlenség katalizátorának bizonyult. A 26 éves fiatalemberről, Mohamed Buaziziról utcát neveznek el szülővárosában, s úgy tudni, hogy a közeli repülőtér is felveszi a nevét.

2011. február 19.

Tunisz

A Burgiba sugárúton hullámszik a tömeg. Kenyeret és vizet követelnek. Vezérszónokuk egy fiatal színész, tudom meg egy kis kávézó pincérétől. A kávézóba a könnygáz elöl menekültünk. A gáz belélegzése után lényegében hasonlót éreztem, mint 2006-ban, Budapesten. Talán a tuniszi erősebb tüneteket produkált. A krakogás hallatán megszánt a felszolgáló és nem fogadott el pénzt a teáért.

A társamat keresem, aki szintén elmenekült a tömegoszlató rendőrök elől. Nem találok sehol sem. A pálmákkal díszített úton győztek a demonstrálók. A rendőrök visszahúzódtak, akáresak a katonaság. Ez utóbbi tábornoki kara nem volt hajlandó a tömegekbe löni. A bankok épületeinél parkoló páncélosok fedélzetére virágcsokrokat hordtak a főváros lakói. Hálából.

A színész egy ház falának támasztja a hátát és jóízűen falja a frissen sült, hosszúkás francia baguette-et. Balázs jut eszembe. És az ő Bread-programja.

Szégyellem magam. Mert tudatlan voltam annak idején. Nem hittem egykori barátom igazában. Amikor a fiatal srácokat a Breadre tanította, fogalmam sem volt az egyszerű tunéziai emberek filléres problémáiról. Az éhségüket, kiszolgáltatottságukat elfedte a sokcsillagos szállodák látványa. Persze, honnan tudtam volna Tunézia szegénységéről? Most már csak egy dolog fontos számomra. A bocsánatkérés Balázstól, mert olyan dologért nehezteltem rá, amiért nem lett volna szabad.

A Burgiba sugárút lassan kiürül. A széles út a francia ellenállást megtestesítő szabadságmozgalmat vezetőjéről kapta a nevét.

A Burgiba sugárúton tüntetők kenyeret és vizet követelnek

Habib Burgiba a Sorbonne-on tanult. 1956. március 20-án lett az akkor független állammá kikiáltott Tunézia első miniszterelnöke. Egy évvel később pedig – amikor az utolsó bejt is lemondatták – Burgiba a friss köztársaság első elnöke lett, és jó harminc éven keresztül irányította az ország politikai életét. Amikor 1963-ban az utolsó megszálló francia katona is elhagyta Tunéziát, az elnök hosszú távú politikai és társadalmi reformokat vezetett be és nyugati mintájú modernizációt hajtott végre. Szocialista és világias szelleme az iszlám vallási törvényeit a fejlődés béklyóinak tekintette. Miközben a vallási vezetőket elmozdította hagyományos hatáskörükből, aközben a nők egyenjogú-

sításán fáradozott. Noha Burgiba kiváló stratégiával építette népszerűségét, több évtizedes kormányzása nem bizonyította államférfiúi rátermettségét. A sorozatos ügyetlen politikai döntések távolra sodorták népetől. 1986-ban kijelölte saját utódját Mohammed Mzali személyében, majd néhány héttel később megdöntötte magát, és leváltotta a miniszterelnököt. Utódja Rasid Szfar lett, aki egy évvel később átadta helyét Zajn al-Abidin Ben Alinak, a keménykezű belügyminiszternek és a hadsereg korábbi tábornokának.

Burgibát egy ideig palotafogságban tartották Karthágóban, majd szenilitására hivatkozva nyugdíjazták, és egy monasztíri palotába szállították. Tunézia első elnökének 2000-ben bekövetkezett halálakor százezrek sorfala intett búcsút a politikusnak.

A társam lassan előkerül. Elköszönünk a teaház személyzetétől, hogy felkeressük a Trabulsi család tuniszi birtokait. Ehhez a családhoz tartozik a néhány nappal ezelőtt tábornoki tanácsra elmenekült Ben Ali elnök felesége.

Az egykori fodrásznő és családja szinte mindenre rátette a kezét, ami nem tulajdona a tunéziai államnak. A mobiltelefon-szolgáltatóktól kezdve a repülőtér valamennyi kiszolgáló részlegéig mindenben ott volt – tulajdonosként – a First Lady valamelyik rokona.

Az 1936-ban született Ben Ali utolsó éveiben csak fiú gyermekével – mint a trón örökösével – foglalkozott. Korábbi feleségétől nem született fia, azért házasodott újra. Asszonya a pletykák szerint 2013-ra puccsot szervezett a hatalom megszerzésére. Állítólag ezt tudta a férje is, aki azonban nem tett semmit ez ellen. *Hagyjátok!*, mondta a felesége szélesedő hatalma miatt aggódozó biztonsági szolgálatok vezetőinek. Szenilissé vált vagy közömbös lett Tunézia sorsa iránt? Sokkal valószínűbb az, hogy pontosan tudta: bármit tesz a neje, a gyerekekkel úgymint megszarolja. A kisfiút elviszi Párizsba, és csak bizonyos feltételek teljesülése esetén tér majd vissza.

Mindezeket a taxis meséli, miközben megállunk egy kormos falú, magas kerítés előtt. A Trabulsi-klán egyik fellegránánál állunk, ahol a falak mögötti épületek mesés kincseket rejtnek. Aranytárgyak, festmények, a külföldi delegációk ajándékai „a tunéziai népnek” sorakoznak a polcokon. Bejutni nem lehetséges. A kapu zárva, a kibontott kerítés befoltozásán pedig most végeznek a kőművesek. A szomszédos telek felől próbálkozunk a bejutással, azonban a tulaj megakadályoz minket: *Oda csak az új vezetés mehet be, más nem!*, mondja a férfi. Sunyi tekintete azonban elárulja, hogy ő már megszedte magát a forradalom első perceiben.

Feladjuk. A városszéli bevásárlóközpont hatalmas üvegeportáljait kitörték. A nagy szilánkok között biztonsági emberek jönnek elénk. Hiába az újságíró igazolvány, mi sem mehetünk tovább. *Szerezzenek engedélyt!*, tanácsolja az őr, majd otthagy minket, mert várja a javítócég vezetője. Ez utóbbi személyesen irányítja az épületrészek helyrehozatalát. Gyorsan kell dolgozni, minden nap számít. A bevételkiesés nagy károkat okoz a tulajdonosoknak.

Gondolatok Tunézia és Líbia között

Olvasom a feljegyzéseimet. Amikor először jártam ebben a térségben, minden mese- és álomszerű volt, mintha az *Ezeregy éjszaka* világába csöppentem volna. De valahogy éreztem, hogy ez nem a megvalósult mese, hanem egy jól kitalált film, amelynek csupán egyik szereplője lehetek. Én vagyok az az európai statisztá, aki elhiszi azt, amit a forgatókönyv szerint játszanak körülötte. Ezért olvastam hozzá, ezért izgatott, hogyan tud az egész Magreb-térség egyformán működni akkor, amikor diktatúrában élnek és akkor, amikor véres forradalomban elzavarják a diktátort.

A gyarmati rendszer összeomlását követően az arab világ nyugati oldala (a *Magreb/Magrib* vagy *Mogreb* szónak ez is jelentése, de szó szerint annyit tesz: *ahol a nap lenyugszik*) és a brit uralom alól felszabadult

Egyiptom hasonló fejlődési pályát futott be. Marokkó, Nyugat-Szahara, Algéria, Tunézia, Líbia, valamint a Magrebhez nem sorolt Egyiptom berber és arab gyökerű, kevert lakosságú, hasonló kultúrájú, muszlim vallású térség. A hatalmas területen az arab nyelv több dialektusát használják, de megértik egymást az itteniek.

A gyarmati uralom lezárultával mindenütt elindult a demokratizálódás egy teljesen speciális, arab folyamata, amelyben a nagyvárosokban szerveződő politikai pártok és a hagyományos életmódot folytató törzsek egymásnak feszüléséből, kompromisszumából jöttek létre a katonai bázisra épített diktatúrák.

Észak-Afrika országaiban Nyugat-Európában, főleg Franciaországban pallérozódott politikusok és katonatisztek vették át a hatalmat, s hoztak létre a saját képükhöz igazított rendszereket. A parlamentet megtartották, a vezetői pozíciót „választásokon” őrizték meg és eltűrték az alaposan ellenőrzött ellenzék tevékenységét – ha hűségesek voltak a rendszerhez. Uralmukat erős titkosrendőrség, jól felszerelt hadsereg és lakájmédia szolgálta. A börtönökben sok tízezer politikai fogoly figyelmeztette a másként gondolkodókat, hogy vagy fogják be a szájukat vagy költözzenek Franciaországba, esetleg Nagy-Britanniába.

Az egész észak-afrikai térség példaképe Gamal Abd en-Nasszer (1917-1970) egyiptomi elnök volt. Ha ő szólalt meg a rádióban, tízmilliók hallgatták némán Egyiptomtól Marokkóig. Nasszer egyiptomi volt ugyan, de ő testesítette meg az arab nacionalizmust. Katonatiszti múltja és kiváló kommunikációs készsége révén az egész arab világ szellemi vezetőjének tekintették.

Nasszert a Nyugat Mussolini utódjának, a Kelet szovjet típusú pártvezetőnek szerette volna látni, de őt egészen más anyagból gyúrták. Célja a pánarab állam létrehozása, a világ egy új hatalmi pólusa volt.

Az ő köpenyéből bújt ki a gyilkos Kadhafi, Líbia egzaltált diktátora - aki előbb az arab világot, majd Afrikát kívánta egyesíteni -, és Ben Ali, Tunézia belügyminiszterből lett elnöke, aki jötevőjét, az országot megalapító Burgiba elnököt sem volt rest házi őrizetbe rendelni.

A gyarmati világot követő, demokráciának álcázott diktatúrák nagyban hasonlítanak a volt szocialista országok berendezkedésére. Nem véletlen, hogy a térség a francia orientáció mellett sokat profitált a néhai Szovjetunióhoz kötődő kapcsolatokból.

A kommunista világ összeomlása után két évtizeddel e térségben hasonló átalakulás tapasztalható. A különbség az, hogy polgárháborúban születik egy új rend, amiről még nagyon keveset tudni.

Tény, hogy az arab világ is megelégette a diktátorokat. De hogy lesz-e erejük nyugati típusú demokráciát építeni vagy egyáltalán van-e értelme ezt az utat választani, képtelen megválaszolni az én naplóm. Ebben csak eseményeket, tényeket, hősokeket, gyilkosokat és áldozatokat találni.

A tunéziaihoz hasonlóan Líbia nagykövetségén is gyakran megfordultam 2007-ben. Arab és angol nyelvű koncepciót kért tőlem az akkori ügyvivő, egy Dzsamál nevű úr. Miként tunéziai kollégája, ő is újságírónak vallotta magát. Talán érthető, hogy nagy lelkesedéssel készültek a Líbiát magyar nyelven bemutató internetes oldallal kapcsolatos terveink, amelyekből aztán semmi sem valósult meg.

Kadhafi már a múlté, Dzsamál nemkülönben. Egy budapesti arab autókereskedés mélyén akadtam rá nem is olyan régen. *Hidd el, én mindent elkövettem! Nem rajtam múlt, hogy az ötleteid nem valósultak meg, szabadkozott.*

Talán jobb is így. Most hogyan magyaráznám meg, hogy nem voltunk Kadhafi szekértolói?

A bengázi kikötő

2011. március 6.

Rász-el-Unúf

Kadhafi ezredes nem hallja Líbia dalát

Vannak dolgok, amiket a szikár tudósítások nem tudnak visszaadni. Főként egy forradalom kellős közepén, amelynek történéseit nem katonai parancsnokok, hanem legtöbbször a kiáradó érzelmek irányítják. Nincs ez másként Líbiában sem.

[Cigaretaszünet a lőszerezsládán]

Első utunk a frontra. Alival megyünk kettesben.

Ali nagydarab, végtelenül jószívű srác, töri a magyart. Régebben Budapesten élt, alkalmi üzleteket kötött, abból tartotta fenn magát. A rokona, Hafed

Kísérőnk, Ali, aki megmentette az életem

révén ismertük meg, aki a bengázi szállodában akadt ránk. (Otthonról szóltak neki, hogy magyar újságírók dolgoznak Líbiában. Először kedves volt, etett-itatott minket, majd különböző címeken pénzt kért tőlünk.) Jobban jártunk Alival, mint az őt bemutató alacsony, gyors beszédű Hafeddel. Ali maga a szerénység – ha a tisztességről kellene szobrot állítani, ott lenne a helye. Hafeddel ellentétben csak az autóért kér pénzt, mert az Hafedé, aki minden egyes út után tartja a markát.

A névtelen tájon időnként szétlőtt és kiégett autók látványa fogad. Már régen magunk mögött hagytuk a nagyobb városokat, ahol fehér műanyag tányérból kézzel fogyasztották el ebédjüket a felkelők.

Beszélgessünk a Paradicsomról!, ajánlom Alinak, akinek felesillan a szeme az ötlet hallatán. Az ügye biztos, hogy mindketten oda fogunk kerülni egyszer, lehet, hogy éppen szomszédok leszünk, színes, tarka rét közepén áll majd a meszeszép, palotaszerű házuk, és fejenként huszonegy gyönyörű nő fog ránk várni.

Rász-el-Unúf keleti kapuja – akár filmforgatási helyszín is lehetne

– Ugye, nem lesznek szőrösök? – kérdezem. Ali felnyerít, és biztosít róla, hogy a mennyországban ilyesmi nem fordulhat elő. Megérkezünk Rász-el-Unúf keleti bejáratához.

Filmforgatás jut eszembe. Biztos ilyen díszletek között készülnek a háborús filmek, ahol mindig akad egy magaslat, ahonnan, miközben kitűzik zászlójukat a katonák, távcsővel kémlelik az eget. Szerteszéjjel, rendetlenül elhelyezve állnak a légvédelmi gépágyúk, körülöttük millió veszélyt rejtve hevernek a lőszeresdobozok. Időnként feltűnik egy szirénázó mentőautó, de csak azért, hogy a hangszóróból figyelmeztessék a harcsokat, ha lehet, ne legyenek egy csoportban, hogy egy esetleges bomba- vagy rakétatámadás minél kevesebb emberéletben okozzon kárt.

Távolabb mecsetszerű épület áll, ablakai kitörve, belül a hívek helyett lőszeresládák sorakoznak egymás fölött. Az épületen kívül ugyanígy. Fogalmam sincs, hogy a zöld katonai kabátot viselő fiú miben bízik, amikor az egyik lőszeresládán ülve, háttal nekitámaszkodva a mecset falának, rágyújt. A robbanás várat magára, a srác mosolyog, miközben fényképezem.

[Van ingyen ebéd!]

Az épület bejáratánál alkalmi büfé nyújtja szerény szolgáltatásait – ingyen. Édességek, croissant-szerű kifli, kávé és tea, valamint üdítő. A kiflik

Életkép – Egy magára hagyott légvédelmi gépágyú – Lőszeres mindenfelé – Líbiai harcos cigarettával egy lőszeresládán

zsákban vannak összezúfolva százsámra, hogy ne száradjanak ki. Valaki a mecsetből szerzett egy óriási zöld drapériát, és azzal takarta le őket.

– Honnan jöttél, barátom? – kérdezi egy szakállas, kalapos úr, kihajolva egy terepjáró ablakán. Elárulom, hogy magyar vagyok, Budapestről jöttem, Puskás Őesi nevével pontosítjuk a dolgokat.

– Van-e pénzed? – teszi fel a kérdést, majd jön a következő: – Nem vagy éhes?

Természetesen egyiket sem fogadom el, de megnyugtatom, ha bármire szükségem lesz, hozzá fordulok.

Továbbmegyünk a városka nyugati kapujáig, ahol jóval kevesebb fegyveres szolgál. Kiderül, azért ilyen kis létszámú ez az előőrs, mert így kevesebben pusztulnak el, ha a bombák elsőként ide esnek le a magasból.

Gyors fotózás után bemegyünk a városba, elhaladunk a kórház mellett, ahol a Bengáziból érkezett orvosok és orvostanhallgatók állnak szolgálatra készen. Biztonságukat a katonák mellett három tűzoltóautó személyzete is vigyázza.

– Hol lehet itt enni? – nézünk egymásra Alival.

A tengerparthoz közel egy szálloda előtt fegyveresek cigarettáznak, nekik is feltesszük ezt a kérdést, mire gyorsan megérkezik a válasz:

– Menjetek be a konyhára, amit találtok, csináljátok meg magatoknak!

Áthaladunk a hallon, ahol az a benyomásunk támad, mintha esküvői vacsorát hagyott volna maga mögött a bombázások miatt sietősen távozó vendégsereg. A mélyhűtőben már csak tintahal van celofánba csomagolva. Ali megállapítja, az előttünk itt járt fegyvereseknek fogalmuk se lehetett, hogy mi ez a fehér íz, szerencsénkre, merthogy a kalamárin kívül mást nem találtunk.

A helyben összeszedett zöltségekkel összepárolt tintahalat a hallban fogyasztjuk el, miközben bámuljuk a líbiai zöldes tengert, és azon ábrándozunk, hogy a háború után milyen jó lenne itt telket venni. Este még benézünk a kórházba, ahol a készséges igazgatóhelyettes átadja azoknak a kábító hatású fájdalomcsillapítóknak és sebészeti eszközöknek a listáját, amelyekből hamarosan hiányuk lesz. Miközben örülünk, hogy így segíthettünk a magyar önkormányzatnak (képviselőjünknek majd Bengáziban adjuk át a listát), feltűnik egy bekötött fejű ember, akinek az autóját Rász-el-Unúfban

azokban a percekben érte rakétatámadás, amikor mi ebédeltünk.

– Milyen szemét ez a Kadhafi! – mondja Ali, miután emberünk elmondja: családjával együtt menekülés közben érte a támadás. A rakétát egy repülőről lőhették ki, és a pilótának látnia kellett, hogy civil autóra lő. (Hogy valóban repülőgépről érte-e az autót támadás vagy más hadi eszközzel, ezt persze nincs módunkban ellenőrizni.)

Jószérivel nincs olyan ember, aki ki lenne békülve Kadhafival.

Ali és a kalamári - A rász-el-unúfi kórház -
Ahmed, a keménykötésű orvostanhallgató (halálhírét vettük) - A legfiatalabb sebesült

Március 7.

Bengázi

Örömmámor a Győzelem terén

Bengáziban február 17-én, a Győzelem terén Kadhafi a békésen tüntetők közé lövetett. (Az egyik bengázi kórházban dolgozó orvostól tudjuk, hogy aznap csak hozzájuk 712 sérültet vittek.) A feldühödött tömeg okozta azt a társadalmi robbanást, amelynek azóta is tanúja az egész világ.

– Itt az igazi szabadság! – mondja egy fejfedős, idősebb férfi oroszul – Végre szabad az alkohol és a sör!

Korábban ugyanis tilos volt mindennemű alkohol fogyasztása. A fiatalok persze gyakran megszegték ezt a tilalmat, házi készítésű, panesolt, grappaszerű itallal bolondítva magukat és másokat.

Feltűnik egy idősebb férfi, aki makulátlan fehér ruhájában szorosan maga elé tart egy fényképet, amelyen egy fiatalember mosolyog. Mondja, de nem tudjuk megfejtetni, melyik évben halt meg a fia szintén itt, Bengáziban egy mostanihoz hasonló, de akkor vérbe fojtott felkelés idején. Az idős ember

Szabad a sör és az alkohol!
– Tragikus veszteség – Vérdíj
– Testfestők

csak egy pillanatra áll meg, aztán komótosan elindul a tengerparti sétányon, hogy tovább rója végtelennek tűnő köreit.

Nemesak a mártírok fényképét lehet látni, hanem azokét a katonai parancsnokokét is, akik a tömegbe lövettek február közepén. Jól-rosszul sikerült igazolványkép-fénymásolatok ezek, pontosan, akkurátusan melléjük írva, hogy hívják az illetőt, és mit kell tenni, ha valaki találkozik ezekkel az emberekkel. (Sok jóra nem számíthatnak.)

Bizalmatlanok errefelé, lépten-nyomon érdeklődnek, honnan jöttünk. Az első perctől kezdve érződik az óvatosság, amelynek köszönhetően arra is volt példa, hogy Kadhafihoz hű, civilbe öltözött fegyvereseket lepleztek le.

– Mi lett velük? – kérdezem Alitól.

– Ágyonverték őket! Én magam is láttam, amikor itt, a téren ágyontapostak egy férfit, akinek fegyver került elő a kabátja alól.

– Kik és melyik temetőben temették el?

– Nem temetőbe került a holttest, hanem a tengerbe! – mondja kísérőm.

Szerencsére mindarról, ami itt körbevesz, nem kell véleményt mondanom. A tér, a szónokok, a 2006-os budapesti tüntetések időszakát idézik fel bennem, ahol hordószónokként mindenki elmondhatta a véleményét, aztán hazament és odabújt a felesége mellé. Miként akkor Budapesten, itt is, a város más részein az emberek élnek a hétköznapi életüket. Szeretnek, bevásárolnak, sétálnak, a jövőn elmélkednek, mindezt otthon, a négy fal között. A téren az egészen fiatalok viszik a prímét, időnként feltűnik egy-egy család, de csak azért, hogy a férj másnap elmondhassa a munkahelyén: ő is mindent megtejt a forradalomért. Időről időre feltűnnek azok a nyitott terepjárók, amelyek harsány dudaszóval illusztrálják a rajtuk utazó fiatalok forradalmi hangulatát.

Annyiban azért mégis más itt, mint annak idején Pesten, hogy a kreatív önkénteseknek köszönhetően hamar felállítják azt a nagy transzparenst, amelyen a különböző távoli harcok eseményeit rögzítő fotók fénymásolatai kapnak helyet. Sokan élnek a lehetőséggel, és a képeken láthatók között keresgélnek az ismerősöket.

Hétfőként szembeötlően többen látogatnak ide, a Győzelem terére. Munkaszünet lévén, több idő jut a gyerekekre, akik nagy élvezettel kapasz-

kodnak fel az itt kiállított páncélos monstrumokra, a Kadhafhoz hű fegyveresek elhagyott járműveire.

Előkerülnek a testfestők, akik a gyerekek kérésére nemcsak az arcokra, hanem a kezekre is kitalálják azokat a formákat, színeket, amelyek jól visszaadják mindazt, ami itt, ebben az országban, ezekben a napokban történik. Gyakran találok magam szemben azokkal a temperamentumos fiatalokkal, akik megállítanak csak azért, hogy a kezembe adjanak egy kiflit, meg valami innivalót, ami jól esik az étlen-szomjan eltöltött órák után. Talán ez a temperamentum az, ami még megkülönbözteti a líbiai eseményeket a Magyarországon történetektől.

Egy újabb terepjáró érkezik, fedélzetén egy mozdulatművésszel, aki hosszú, barna tógaszerű ruhájában, sötét parókájában és jellegzetes szemüvegében Kadhafit utánozza. A széles gesztusok, a teátrális mozdulatok mindenkinek mosolyt csalnak az arcára.

Hősök
fala

Performance - Asszonyok a felszabadulás után - Egy kis szabadságharcos

Március 9. Rász-el-Unúf

Ahol mindenki főnök

Ismét a front felé. Amikor elhagytuk Bengázit, a város szélén álló laktanyánál sok parkoló autót lehetett látni, olyan szülőkéit, akiknek gyermekei a közeli laktanyában katonának jelentkeztek.

– Te hogyhogy nem harcolsz? – kérdezem Alit.

– Családfenntartó vagyok, nem mehetek el innen, nekem kell gondoskodnom a testvéreimről meg az édesanyámról – mondja a nagydarab férfi, majd hozzáteszi: tulajdonképpen már azért is engedélyt kellett volna kérnie anyjától, hogy ilyen közel merészkedik a harcokhoz.

Rász-el-unúfi harcos

Egy fel nem robbant bomba Rász-el-Unúf egyik utcájában – Kráter
– Egy harcos orvos – Fiatal harcos

Rász-el-Unúfban egy fel nem robbant bombára bukkanunk az egyik utcában, a kerítés mentén. A szerkezet szárnyai lerepültek. Óvatosan fotózzgatunk, majd megnézzük egy másik bomba becsapódási helyét a közelben. Hatalmas kráternél állunk meg az egyik ház mellett, lent újabb bomba maradványai hevernek, és egy négy lábú szék, amely a közeli épület konyhájából repülhetett ide. A kráter mellett a kis ház fele hiányzik, bent mindent por borít. A házzal átellenben a járda másfél méter magasra felpúposodott.

Előző nap este mindenkit evakuáltak innen, pontosan ezek miatt a bombatámadások miatt. A kórházat is, amelynek egyik orvosa a fegyveresek között rohángál zöld ruhában.

Bár ismerjük egymást, mégsem áll szóba velünk. *Én ma harcos vagyok, nem orvos!*, kiabálja. Amikor elfordul, és elmegy a dolgára, a körülötünk álló fiatalok legyintenek egyet: *Meghülyült ez a doki.* – mondják. Majd hozzáteszik, nem igaz, hogy ő lenne itt a főnök, ugyanis ezen az ellenőrző ponton *mindenki főnök.*

Úgy is néz ki. Rendetlenség, szervezetlenség uralkodik, bármerre nézünk; időnként légvédelmi gépágyú hangja „ugát” az emberek kiabálásába. A ma-

gasban repülőgép köröz, különösebben nem izgat senkit, hiszen napok óta így megy ez.

Sok itt a fiatalember. Egészen pontosan sok itt az egészen fiatalember, akik katonai kiképzés nélkül, szüleik tudtával vagy a nélkül, énekelve lelkesítik egymást a kietlenségben, hogy mikor éppen csak megtanulták a fegyverek kezelését, elmenjenek meghalni. Ennyit arról, Kadhafinak mennyiben volt igaza, amikor egy francia lapban megjelent interjúban az al-Káidára hivatkozott.

Visszafelé megállunk a város keleti kapujánál, nemcsak fotózni, de azért is, mert kíváncsiak vagyunk arra, mi okozhatja azokat a tompa dörrenéseket, amelyeket abból az irányból hallunk, ahonnan érkeztünk. *Nehéztűzéség*, gondoljuk először, aztán órákkal később az egyik út menti büfében megállva a tévében látjuk az igazságot: bombázták azt a környéket, ahol a fiatalok egymás vállát fogva Líbia szabadságáért énekeltek.

Este Bengáziban virágot és csokoládét keresek. Ali édesanyjának szeretném küldeni, hálából, hogy bátor fia van.

A bombatölcser

A történet folytatását megismerheti

MAROSI ANTAL

A szabadság ára

című könyvéből, amely megvásárolható a **Libri** és a **Líra** könyvesboltjaiban, illetve webáruházaiban, valamint a **bookline.hu** és a **books.hu** internetes oldalakon.

A könyvet **20% kedvezménnyel** megvásárolhatja közvetlenül a kiadótól is (1087 Budapest, Kerepesi út 29/b, Győr Edina: 06-30-578-1048, gyor@armedia.hu; Románci Cynthia: 06-30-633-0619, cinti@armedia.hu, Fax: 06-1-459-5382)

A könyvet kiadja a

honvedelem.hu